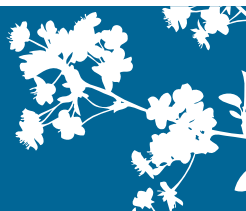

Minneord

Johan Christoffer Cullberg

av Jan Olav Johannessen og Patrick McGorry

Johan Christoffer Cullberg (6. januar 1934 – 14. juni 2022)

Vår venn og inspirerende kollega, professor Johan Cullberg, døde om kvelden den 14. Juni etter å ha vært syk i kort tid.

Johan var en høyt respektert professor i psykiatri, en eminent forsker, en empatisk og dyktig kliniker og forfatter som var dypt engasjert i faget og i utviklingen av tjenestene i psykisk helsefeltet. Det var den psykiske tilstanden til broren, kunstneren Erland Cullberg, som førte til at han valgte psykiatrien som sin profesjon. Arbeidet hans har dreid seg om å forstå og behandle mennesker som har erfart det mentale sammenbruddet vi kaller psykose.

I klinisk arbeid og forskning hadde han to hovedanliggender som han delte sin interesse og kapasitet mellom: Første gangs psykose, og relasjonell, psykodynamisk forståelse og behandling av disse lidelsene. For det første ledet han de polikliniske enhetene i det såkalte Näckaprojektet som tilbød oppfølging utenfor sykehus. Han var særlig interessert i samspillet mellom de enkelte pasientene og deres

nærmiljø. Johan slåss for en mer human omsorg og behandling, reduksjon av tvangsbehandling og lavere doser med antipsykotisk medisin. Han arbeidet også for å integrere biologiske, psykodynamiske, subjektive/fenomenologiske og sosiale dimensjoner i behandlingen.

Han var en av pionerene bak tidlig intervensjon ved psykoser, og var aktiv i internasjonale organisasjoner som fremmet dette paradigmeskiftet kombinert med psykologiske og psykososiale behandlingsstrategier. Han var særlig aktiv i de tidligste årene til IEPA (The International Early Intervention in Psychosis Association) og til ISPS (The International Society for Psychological treatments of Schizophrenia (senere Psychosis)). Professor Cullberg var en av grunnleggerne til ISPS, og var æresmedlem så lenge han levde. Disse to engasjementene ledet fram til hans største forsknings- og utviklingsprosjekt, «Fallskjermprosjektet». Det svenske Fallskjermprosjektet (myk landing etter psykose) ble startet i 1996, og inkluderte 17 klinikker som dekket 1.6 millioner innbyggere (1/6 av Sveriges befolkning). Professor

Cullberg ledet forskningsdelen av dette prosjektet i 10 år. Programmet bestod av små, hjemmekoselige enheter, de fleste utenfor sykehusene. Fallskjermprosjektet bygde på følgende prinsipper:

1. Tidlig intervensjon (innen 24 timer)
2. Psykoterapeutisk og kriseorientert tilnærming
3. Familiemøter (sterkt vektlagt)
4. Kontinuitet og tilgjengelighet til tjenestene i fem år
5. Laveste effektive dose med antipsykotika, og oppstart av terapi uten medisiner
6. Miljøterapi (personale, begrensede stimuli, ikke institusjonspreget)

En oppfølgingsstudie etter tre år viste mindre bruk av antipsykotika, færre innleggelses og bedre livskvalitet (Treatment costs and clinical outcome for first episode schizophrenia patients: a 3-year follow-up of the Swedish "Parachute Project" and Two Comparison Groups). (Cullberg J, Mattsson M, Levander S, Holmqvist R, Tomsmark L, Elingfors C, Wieselgren I-M. *Acta Psychiatr Scand* 2006; 114: 274–281)

Verdiene og filosofien bak arbeidet hans er beskrevet i boka «Psykoset: Et integrert perspektiv», hvor han konkluderer i etterordet: «Behandlingsarbeid vil nesten uvergelig bringe klinikerne

til å innse at de behandler og tar seg av mennesker som er helt lik dem selv. Mange hevder at de må avspalte seg fra følelsene sine for å fungere i klinikken, men det er faktisk ikke riktig. God behandling krever mer enn etiske prinsipper og utdannet personale. Det krever også en organisasjon som prioriterer og vektlegger empati og menneskelighet, uten at dette på noen måte går ut over profesjonaliteten.» Han var forut for sin tid når han tok innover seg at kultur er en kritisk faktor for bedring og heling.

Forfatterskapet hans består av både fagbøker og biografier av kjente svenske kunstnere og forfattere. Hans mest populære bok blant både studenter og behandlere er antakelig «Psykodynamisk psykiatri» som har hatt stor innflytelse i mange land. Han har skrevet flere såkalte psykiatriske biografier. I sin iver etter å forsøke å forstå mere av prosessen bak psykose, har han utforsket og analysert livsløpet til tre svenske kulturpersonligheter, fra et psykiatriske perspektiv: forfatteren Stig Dagerman, som tok livet av seg, og forfatterne August Strindberg og Gustaf Fröding som begge ble psykiotiske.

Disse bøkene er hans best kjente:

- Psychoses. A humanistic and biological perspective, ISBN 91-27-07972-4
- Dynamic Psychiatry in theory and practice 2000, ISBN 91-27-08111-7
- Skaparkriser. About crisis. 1997, ISBN 91-27-06697-5
- Mänskliga gränsområden-The borders of humanity – Johan Cullberg, Karin Johannisson, Owe Wikström (red). 1996, ISBN 91-27-05831-X
- Crisis and development 1975, revised 1992, ISBN 91-27-03461-5

Hans profesjonelle liv har imidlertid ikke vært uten kontroverser. For noen år siden skrev hans nære venn og kollega Sonja Levander i en kort, biografisk artikkel at «Han har diskutert sin oppfatning om at det er nødvendig å integrere den biologiske tilnærmingen med den psykodynamiske i åpne debatter og i vitenskapelige tidsskrifter. Men ambivalensen til bestrebelsene hans på å integrere disse perspektivene har kommet til uttrykk ved at bidragene hans er blitt forbigått i stillhet eller bedømt som urealistiske. Dette ble særlig tydelig da det skulle nomineres en kandidat til et profesorat som mange mente var tiltenkt Johan Cullberg, og han ble forkastet. Mange ble svært opprørte. Selv tenkte han, da han ble spurt om dette, at den akademiske debatten i Sverige

er polarisert og forenklet. (For tyve års tid siden ble han imidlertid tildelt et æresprofessorat.)

Det er aldri lett å rydde nytt land eller lansere store omveltninger. Det vil alltid være motstand mot forandringer. Robert Kennedy påpekte en gang at «en femtedel av befolkningen er imot alt hele tiden». Johan forsøkte tappert å endre retningen på psykiatrisk behandling både i Sverige og internasjonalt. Han møtte motstand hjemme, men lyktes med avgjørende bidrag internasjonalt. Som person var han den mildeste og snilleste man kan tenke seg, med sin enorme tålmodighet, sitt humanistiske sinnelag og sin dype respekt for andre. Vi har mistet en aktet venn og kollega som har bidratt betydelig til fagfeltet vårt.

*Jan Olav Johannessen, MD
Professor Emeritus,
University of Stavanger.*

*Patrick McGorry,
Professor,
University of Melbourne*

(Fra engelsk ved redaksjonen)

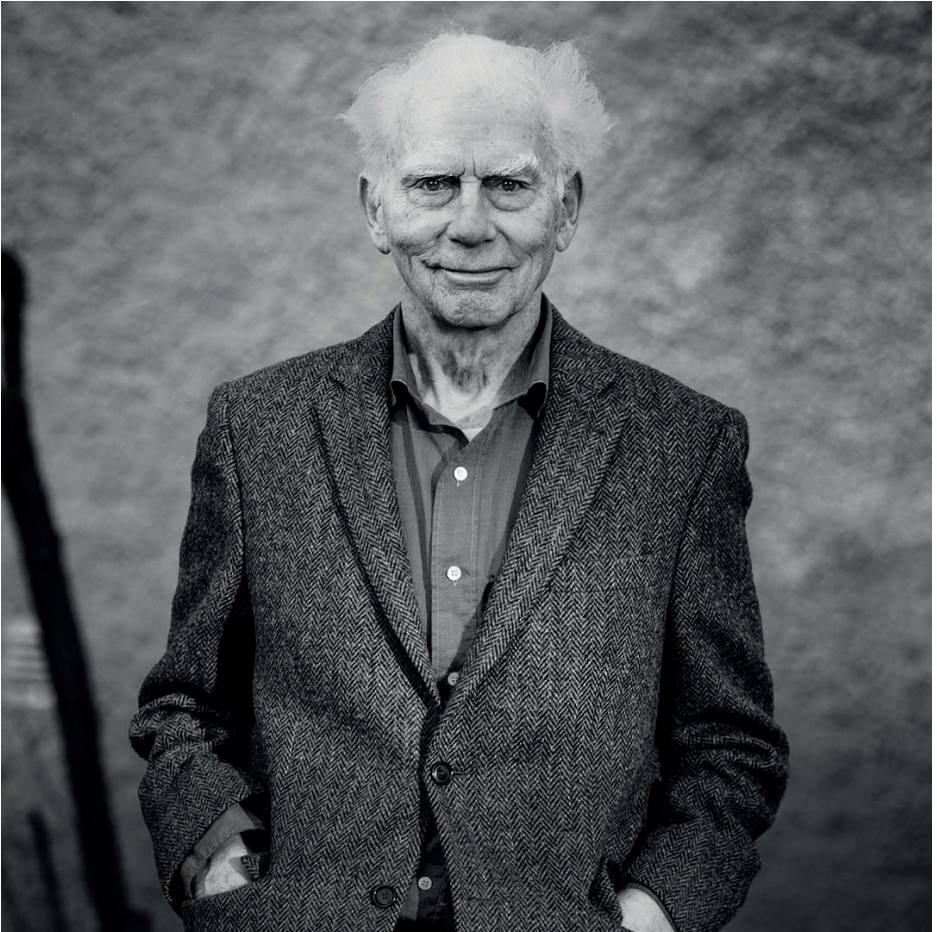

Foto: Johan Christoffer Cullberg, Natur og Kultur